

MECANISME PROCESUALE PENTRU PROTECȚIA ȘI ASISTENȚA VICTIMELOR INFRAȚIUNILOR POTRIVIT LEGISLAȚIEI ȘI PRACTICII JUDICIARE ALTOR STATE

Natalia PAUSTOVSCAIA,
*lector al Catedrei „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Dumitru POPUȘOI,
doctorand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Articolul prezintă o analiză comparativă între prevederile legislative ale Republicii Moldova în domeniul protecției și asistenței victimelor infracțiunilor și prevederile și practica altor state, care fac parte din sistemele de drept anglo-saxon, dar și romano-germanic. Articolul stabilește principalele probleme legate de repararea prejudiciului cauzat victimei în urma unei infracțiuni, care este una dintre cele mai importante probleme în asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale acesteia, alte prevederi privind drepturile materiale și procesuale, protecția, precum și alte aspecte consacrate problemelor victimelor infracțiunilor.

Cuvinte-cheie: acțiune civilă, proces penal, victimă, parte vătămată, prejudiciu material, prejudiciu moral, compensarea cheltuielilor.

Introducere. Repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune este o problemă importantă în procesul de înfăptuire a justiției, dar și în restabilirea echității sociale, astfel ca anume victima să obțină o satisfacție echitabilă. Este de notat că repararea acestui prejudiciu, la etapa actuală, poate fi realizată pe două căi: 1) încasarea prejudiciului cauzat prin infracțiune de la făptuitor (despăgubirea) și 2) încasarea compensației victimelor infracțiunilor din contul statului. Prin considerarea circumstanței că deseori despăgubirea victimei din contul infractorului a prejudiciului cauzat prin infracțiune, deseori rămâne a fi stabilită doar în actele judecătorești, finalmente nefiind executată din varii motive, compensare rămâne o alternativă acordată de către stat imperios necesară.

În acest context, se deduce că valorificarea drepturilor materiale și procesuale ale victimelor infracțiunilor nu va fi posibilă fără ajustarea cadrului legal național la standardele și practicile internaționale. În măsura în care sistemul de compensare va deveni funcțional și consolidat, va deveni posibilă perspectiva extinderii treptate a categoriilor de victime, care să beneficieze de compensarea financiară din partea statului pentru infracțiunile comise în privința lor.

În vederea identificării unui mecanism funcțional de compensare a victimelor infracțiunilor aplicabil Republicii Moldova, s-a realizat o analiză comparativă a legislațiilor și practicilor altor state, care fac parte din sistemele de drept anglo-saxon, dar și romano-germanic.

Metode aplicate și materiale utilizate. În cursul elaborării studiului s-a ținut cont de regulile principale ale realizării unei cercetări ce implică în mod necesar utilizarea anumitor metode de cercetare specifice fiecărui subiect în parte. În cazul nostru, au fost utilizate pe larg metoda analizei, prin care se efectuează analiza problematicii și a particularității garanțiilor procesuale reglementate pentru victimele în legislația altor state, metoda deducției, prin care se realizează o constatare a problemelor în realizarea drepturilor victimelor în urma infracțiunilor potrivit practicilor altor state, metoda comparativă de analiză, utilizată în scopul examinării posibilității de implementare a noilor idei și mecanisme ce vor asigura eficientizarea drepturilor victimelor infracțiunilor.

Materialele utilizate sunt: actele legislative și normative din alte state, acte legislative naționale în domeniu, doctrina și alte studii conexe.

Rezultate obținute și discuții. De învedereat, repararea prejudiciului cauzat victimei în urma unei infracțiuni este una dintre cele mai importante probleme în asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale acesteia.

Potrivit legislației procesual-penale, victima unei fapte care constituie componentă de infracțiune este în drept să ceară, în condițiile Codului de procedură penală, să-i fie reparate prejudiciile morale, fizice și materiale.

Astfel, principalul mecanism juridic, prin intermediul căruia o persoană care a suferit un prejudiciu cauzat prin infracțiune solicită repararea acestuia în cadrul procesului penal declanșat, ca urmare a constatării infracțiunii respective, reprezintă acțiunea civilă în procesul penal.

Cu părere de rău, practica judiciară ne demonstrează că înaintarea acțiunii civile nu garantează soluționarea acestei acțiuni și, ca rezultat, repararea prejudiciului cauzat victimelor în urma infracțiunii. Acest fapt este legat în mare parte de două circumstanțe: în primul rând, lipsa bunurilor sau veniturilor la persoane recunoscute vinovate în săvârșirea unei infracțiuni, în urma căreia a fost cauzat prejudiciu, or, făptuitorul nu a fost identificat de organul de urmărire penală.

Ca urmare, circumstanțele vizate privează victima de orice speranță la repararea prejudiciului cauzat acesteia în urma săvârșirii unei infracțiuni. Mai mult ca atât, victima se află într-o poziție disproporționată cu bănuitul, învinutul și inculpatul, fiind astfel considerată de fapt ca un participant secundar la procesul penal.

În acest sens, în ultimul deceniu, eforturile și atenția mai multor juriști din multe țări este îndreptată spre dezvoltarea și implementarea unui mecanism de despăgubire integrală sau parțială a prejudiciului cauzat prin

infracțiune de către stat.

În această ordine de idei, este relevant de remarcat că în executarea dispozițiilor constituționale, care stipulează că cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului, statul este obligat să apere, prin organele sale specializate, drepturile și interesele cetățenilor. În cazul în care cetățeanul devine victima unei infracțiuni, statul are datoria de a asigura despăgubirea ei.

Prima țară care a legiferat în 1963 și a implementat în practica judiciară mecanismul compensărilor financiare a victimelor infracțiunilor din partea statului a fost Nouă Zeelandă, după care a urmat Marea Britanie în 1964. Ulterior, acestui proces s-au alăturat unele țări europene și țările din America de Nord [1]. Ca exemplu, în Statele Unite ale Americii este recunoscut că compensarea prejudiciului cauzat prin infracțiune este coloana vertebrală a sistemului de justiție.

La nivel federal, cadrul legal îl constituie mai multe acte legislative, ca exemplu: Legea cu privire la protecția victimelor și martorilor infracțiunilor din 12 octombrie 1982, care reglementează principii de bază, precum tratamentul echitabil al victimelor infracțiunilor, Declarația drepturilor victimelor infracțiunilor, care reglementează întregul sistem de protecție socială a victimelor infracțiunilor și Legea cu privire la drepturile victimelor infracțiunilor și restituirea prejudiciului cauzat din 1990, în care o atenție deosebită se acordă problemelor despăgubirii prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Mai mult, aproape în toate statele au fost adoptate propriile acte legislative pentru acordarea despăgubirilor victimelor infracțiunilor. Potrivit legislației la nivelul acestor state federale, dreptul la compensarea prejudiciului, în primul rând pentru infracțiuni violente, precum și la asistența socială necesară îl au nu numai victimele infracțiunilor, ci și rudele acestora, precum și cei care au încercat să prevină sau contracareze comiterea infracțiunii. Procedura compensărilor nu prevede ca condiție obligatorie existența hotărârii judiciare prin care să fie soluționată acțiunea civilă prin admiterea ei. Totodată, efectuarea compensărilor nu depinde de faptul dacă a fost ori nu identificat autorul infracțiunii, ori de constatarea stării de iresponsabilitate a făptuitorului din cauza unei boli psihice [2].

Compensarea de către stat acoperă cheltuielile legate de tratamentul părții vătămate și îngrijirea acesteia, înmormântarea părții vătămate, plata sumelor de asigurare, indemnizațiilor și pensiilor, ajutorul social membrilor familiei întreținătorului decedat.

Astfel, regula generală a Statelor Unite ale Americii este că statul să compenseze despăgubirile victimelor doar daunele fizice, aduse ca urmare a unei infracțiuni săvârșite prin violență.

Totuși, în unele state precum California, Maryland, New York, concomitent cu prevederile descrise, legislația reglementează și achitarea compen-

sărilor pentru prejudiciul adus proprietății victimei [3].

V.E. Kvashis și L.V. Vavilova, în monografia sa, publicată încă în 1994, dedicată legislației străine privind protecția victimelor infracțiunilor, au accentuat faptul că politica legislativă a Statelor Unite a avut o mare influență asupra dezvoltării statutului penal-juridic al victimei în țările UE. Această țară, potrivit acestor autori, este un lider în dezvoltarea drepturilor victimei [4].

În Marea Britanie există două forme de compensare a prejudiciului victimelor infracțiunii: 1) achitarea prejudiciului de către persoana vinovată în comiterea infracțiunii, fapt confirmat prin emiterea sentinței judecătorești; 2) compensarea achitată de către stat. În acest caz, la fel cum este reglementat și în legislația SUA, nu are importanță dacă a fost sau nu reținut autorul infracțiunii, sau dacă a fost confirmată vinovăția lui în săvârșirea infracțiunii prin sentință. În orice caz, victima unei infracțiuni are drepturi la despăgubirea prejudiciului cauzat din partea statului.

Relevant este de menționat că mărimea compensării achitate se stabilește reieșind din gravitatea prejudiciului cauzat, potrivit reglementărilor prevăzute în Instrucțiunea elaborată în cadrul Ministerului Afacerilor Interne din anul 1988.

Ca exemplu, pentru o zgârietură, în funcție de dimensiune, se achită o compensare în mărime de 50 de lire sterline; pentru pierderea dintelui din față se achită 1000 de lire sterline; pentru fractură nazală se achită 550 de lire sterline, pentru fractura oaselor maxilare se achită 1750 de lire sterline; pentru caz de viol – 5000 de lire sterline; pentru pierderea vederii la un ochi – 13000 de lire sterline etc [3].

Protecția victimelor infracțiunilor săvârșite cu violență constituie o preocupare a organismelor europene, precum și a statelor Europei. Interesul față de subiectul în cauză pornește de la rațiuni de solidaritate socială, iar scopul care este urmărit în acest sens vizează înlăturarea sau, cel puțin, minimizarea consecințelor negative în viața persoanelor care au devenit victime ale acestor fapte.

Ca exemplu, cu scopul soluționării problemei protecției victimelor infracțiunilor, încă la 11 mai 1976, în Republica Federală Germania a fost adoptată Legea privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente (OEG), care reglementează dreptul la despăgubiri, ce este asigurat pentru prejudicii aduse ca urmare a comiterii unei infracțiuni violente [5]. Considerăm că această lege a permis o valorificare solidă a statutului procesual al victimei unei infracțiuni.

Potrivit legii vizate, despăgubirile sunt prevăzute pentru orice infracțiune comisă cu violență (de exemplu, agresiune fizică, abuz sexual, atac terorist, omor) în temeiul OEG. Despăgubirile pot fi plătite victimelor sau rudelor acestora. Cetățenii străini, la fel, au dreptul la despăgubiri dacă sunt

cetățeni ai unui stat membru al Comunității Europene.

Cuantumul compensărilor și perioada achitării sunt reglementate de Legea federală privind asistența (*Bundesversorgungsgesetz*). Astfel, pentru stabilirea cuantumului compensației financiare acordate de către stat pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune, nemijlocit din acțiunile violente prin care a fost săvârșită fapta infracțională, se iau în calcul:

- cheltuielile medicale, serviciile de îngrijire;
- accesoriile medicale (de exemplu, proteze, proteze dentare, scaun cu rotile);
- prestațiile lunare de pensie, care pot fi sau nu în funcție de venituri, pentru părțile vătămate și supraviețuitori;
- cheltuielile de înmormântare;
- prestațiile sociale suplimentare pentru persoanele defavorizate din punct de vedere economic (de exemplu, asistență pentru îngrijire, ajutor suplimentar pentru subzistență) [5].

Pe lângă aceasta, de la începutul anilor 1980, Uniunea Creștin-Democrată, Ministerul Sănătății, Ministerul Protecției Sociale și Familiei a promovat activ proiecte de lege care ar permite alocarea mijloacelor financiare în susținerea victimelor infracțiunilor. Totodată, în Germania erau instituite aziluri pentru victimele infracțiunilor violente. Au fost create servicii sociale, care se ocupau cu profilactica victimizării și informarea populației. Potrivit inițiativei Societății Mondiale Victimologice din Mönchengladbach, în 1987 a fost creată baza de date privind reflectarea informației despre victimele infracțiunii, prevederile legale cu referire la caz [5].

În acest context relevant, este de accentuat că unul din cele mai performante Centre pentru activități de cercetare în domeniul victimelor infracțiunilor se află în Țările de Jos, unde sunt create peste 45 de servicii specializate sociale care oferă asistență victimelor infracțiunilor. Un departament special al Ministerului Justiției este implicat în activități în toate domeniile de protecție a drepturilor victimelor infracțiunilor.

În Franța există 85 de servicii specializate finanțate de către stat și mai există peste 140 de centre pentru victimele violenței sexuale [6].

La 03 ianuarie 1988, legislația procesual penală a Republicii Franceze a fost completată cu o secțiune nouă (de la art. 706³ până la art. 706¹³) care reglementează procedura achitării sumelor compensatorii victimelor infracțiunilor. Victimele au dreptul la compensarea din partea statului chiar până la remiterea dosarului în instanța de judecată. Ulterior, statul încasează în regres de la condamnat toate cheltuielile suportate în legătură cu repararea prejudiciului cauzat.

Astfel, în practica Uniunii Europene, această modalitate de reparare a prejudiciului cauzat victimelor infracțiunii se numește institutul subrogării. Dictionarul explicativ definește subrogarea ca: „Operație juridică prin care o

persoană substituie pe alta în cadrul unui raport juridic, urmând ca drepturile și obligațiile celui substituit să revină subrogatului”.

Potrivit art. 131-24 din Codul penal al Republicii Franceze, statul răspunde de dauna sau de partea de daună care a fost provocată altuia de un condamnat și care reiese direct din punerea în executare a unei hotărâri privind aplicarea pedepsei – muncă neremunerată în folosul comunității. Statul se substituie de drept drepturilor **victimei**. Acțiunile în regres sunt aduse în fața instanțelor judecătorești [7].

În Belgia a fost creat Serviciul public Federal pentru Justiție, care în structura sa are mai multe departamente și comitete care apără interesele victimelor, inclusiv Direcția generală pentru legislație, drepturi și libertăți fundamentale și Direcția generală a centrelor juridice.

Comisia pentru asistență financiară victimelor unor infracțiuni violente (*Commission pour l'aide financière aux victimes d'actes intentionnels de violence/ Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden*) a fost instituită printr-o lege adoptată la 1 august 1985. Această Comisie are un rol important în acordarea ajutorului financiar victimelor infracțiunilor săvârșite prin violență și are următoarele atribuții:

- oferă sprijin financiar victimelor infracțiunilor săvârșite prin violență și, în anumite cazuri, familiilor acestora;
- prevede o procedură de ajutor financiar pentru victimele infracțiunilor săvârșite în alt stat membru al Uniunii Europene;
- poate oferi asistență chiar dacă agresorul este necunoscut sau nu răspunde de faptele sale;
- nu poate acorda asistență dacă infracțiunea este comisă din imprudență sau din neglijență.

În Flandra și Bruxelles există 11 centre de ajutor social (*Centra Algemeen Welzijnswerk — CAWs*), fiecare având un departament care oferă asistență psihologică și juridică victimelor infracționalității [5].

Consider că în Suedia există unul din cel mai reușite mecanisme și o practică eficientă care asigură compensarea prejudiciului victimelor infracțiunilor.

Așadar, potrivit legislației procesual penale și altor acte legislative din Suedia, orice persoană care este victima infracțiunii are, în general, dreptul la despăgubiri. Astfel, victima are trei opțiuni principale de compensare. În primul rând, victimei i se pot acorda despăgubiri stabilite de instanță prin sentință, în al doilea rând, despăgubirile pot fi plătite prin diferite tipuri de asigurări.

În al treilea rând, statul suedez poate oferi despăgubiri victimei prin intermediul planului guvernamental de despăgubire, cunoscut sub denumirea de Despăgubirea victimelor pentru prejudiciile produse ca urmare a unei infracțiuni, prin intermediul Autorității de Compensare și Sprijinire a Victi-

melor Infracțiunilor [8].

De compensări beneficiază victimele infracțiunilor comise cu aplicarea violenței și poate pretinde la despăgubiri pentru vătămări corporale, inclusiv pentru daune fizice și psihice. Compensația acoperă și pierderea de venituri, precum și cheltuielile pentru orice reabilitare necesară recuperării în urma traumei suferite, inclusiv pentru pierderea sau deteriorarea proprietății și pierderile pur financiare.

În mare parte, compensarea prejudiciului produs în urma unei infracțiuni să realizează de către companiile de asigurare, dacă victima beneficiază de asigurare prin contractul încheiat.

Compensarea prejudiciului cauzat victimelor infracțiunii în cazuri când făptuitorul nu este stabilit sau când victima nu beneficiază de asigurare este prevăzută în Planul Guvernamental de Compensare pentru daune produse de o infracțiune (Brottskadelag 2014:322). Victima are dreptul de a fi despăgubită pentru vătămări corporale de către toate sistemele menționate mai sus. În momentul în care victima primește despăgubiri pentru vătămări corporale, se acoperă inclusiv pierderile de venituri. Pierderile de venituri apar atunci când victima nu este capabilă să lucreze, în special ca urmare a unei traume produse. În Suedia, pierderile de venituri cauzate de boală sau de vătămare sunt în general acoperite de asigurarea publică de sănătate.

Concomitent, în Suedia a fost creat Fondul pentru Victimele Infrecțiunilor, care are drept scop oferirea susținerii, inclusiv materiale. Acest Fond este susținut de cercetători, ONG-uri, organisme publice, instituții private. Fondul este finanțat în special și din sume achitate de către condamnați. În special, condamnații care au comis o infracțiune pentru care este prevăzută pedeapsa cu închisoare sunt obligați să plătească o sumă forfetară de 500 SEK către Fond [8].

Dreptul la compensații pentru daunele cauzate victimelor infracțiunilor în Bulgaria este reglementat în Codul de procedură penală, Legea privind asistența și compensarea financiară a victimelor infracțiunilor, Legea privind protecția persoanelor aflate în pericol ca rezultat al procedurilor penale etc. Dreptul general al victimei la compensații pentru daunele suferite poate fi exercitat prin mai multe căi: prin înaintarea acțiunii civile în cadrul unei urmăriri penale sau prin acțiunea civilă în litigiul civil. Constatăm că în Bulgaria procedura este asemănătoare cu legislația procesual penală a Republicii Moldova.

Potrivit articolului 3, paragraful 3 din Legea privind asistența și compensarea financiară a victimelor infracțiunilor, compensația financiară de stat se acordă doar pentru daune materiale și numai victimelor infracțiunilor de terorism, tentativă de omor, omor calificat, infracțiunea intenționată care a avut ca urmare vătămarea corporală gravă a victimei, abuz sexual, viol, trafic de ființe umane, infracțiunile comise de un grup criminal organizat, pre-

cum și alte infracțiuni grave intenționate care au provocat decesul sau vătămarea corporală gravă a victimei. Compensația financiară acoperă costurile îngrijirilor medicale care nu sunt acoperite de Fondul Național de Asigurări în Sănătate, veniturile pierdute, cheltuielile de judecată, pensiile pierdute, cheltuielile funerare, precum și alte prejudicii materiale (Articolul 14). Fondul compensează daune materiale până în cuantumul sumei de 10.000 BGN; pierderea pensiei alimentare este de până la 10.000 BGN pentru fiecare copil aflat în întreținere (Articolul 13). Compensațiile de stat sunt asigurate de către Consiliul Național pentru Asistență și Compensare a Victimelor Infracționalității, care este un organism interinstituțional cu rol în simplificarea practicilor privind victimele și care desfășoară activități de informare [9].

Consiliul Național de Asistență și Compensare a Victimelor Infracționalității este organul de stat responsabil pentru plata compensațiilor acordate de stat. De asemenea, acordă asistență victimelor cetățeni bulgari aflați pe teritoriul unui alt stat membru al UE în completarea cererilor de compensații financiare și le îndrumă către autoritățile competente din respectivul stat membru; de asemenea, sprijină cetățenii altor State Membre care au reședința legală în Bulgaria, care au fost victime ale infracțiunilor săvârșite pe teritoriul Republicii Bulgaria și care au dreptul la despăgubiri financiare. Asociația Organizațiilor care Sprijină Victimele Infracționalității oferă informații despre activitatea organizațiilor sale componente din diferite regiuni și este un reprezentant permanent în cadrul Consiliului Național pentru Asistență și Compensare a Victimelor Infracționalității [8].

În Italia, procedura de compensare a prejudiciului victimelor infracțiunii este asemănătoare cu procedura existentă în Republica Moldova. Astfel, posibilitatea ca victimele infracțiunilor să obțină compensații financiare este reglementată în mai multe instrumente legislative. Potrivit art. 185 din Codul penal al Republicii Italiene, pentru toate infracțiunile trebuie să se garanteze repararea prejudiciului, în conformitate cu normele de drept civil. Dacă o infracțiune a provocat un prejudiciu material sau moral, compensația trebuie plătită de făptuitor sau de orice altă persoană care, în temeiul dreptului civil, se face responsabilă pentru acțiunile infractorului.

Victimele pot opta între două căi de a obține repararea prejudiciului suferit. Pe de o parte, acestea pot înainta cerere să fie recunoscute ca parte civilă în cadrul unui proces penal. Pe de altă parte, victimele pot înainta cereri de chemare în judecată privind compensarea financiară conform procedurii delictual civile.

În ceea ce privește posibilitatea ca victimele să obțină compensații financiare de stat, instrumentele legislative relevante includ Decretul legislativ nr. 204/2007 și Legea nr. 122/2016, care prevede obligația statului de despăgubire a victimelor infracțiunilor intenționate săvârșite cu violență. Articolul 11 din legea vizată prevede că de dreptul la despăgubire beneficiază vic-

timele infracțiunilor violente, violență sexuală și vătămări corporale grave. Victimele altor infracțiuni au dreptul la despăgubiri pentru cheltuielile legate de tratament ca urmare a infracțiunii [9].

Ca urmare a analizei practicii aplicării mecanismelor compensatorii victimelor infracțiunii, putem remarca că în țările europene dezvoltarea statutului procesual al victimei nu s-a realizat așa de rapid ca în Statele Unite al Americii. Totuși, în Uniunea Europeană (UE), victimele infracțiunilor pot obține despăgubiri pentru vătămrile și/sau prejudiciile suferite, indiferent de locul în care a fost săvârșită infracțiunea pe teritoriul UE. Fiecare stat membru al UE are propriul său sistem de compensare a victimelor pentru prejudiciile pe care le-au suferit ca urmare a faptului că au fost victime ale unei infracțiuni. Astfel, prima măsură adoptată la nivelul UE pentru protejarea drepturilor victimelor, inclusiv a compensației, este Decizia-cadru a Consiliului din 15 martie 2001 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale.

În scopul garantării drepturilor minime pentru victimele infracțiunilor, prezenta Decizie stabilește dispoziții prin care se garantează victimelor dreptul de a fi audiate, posibilitatea de a participa la procedurile judiciare, protecția și compensația.

În ceea ce privește compensația, Decizia-cadru a Consiliului impune fiecărui stat membru să se asigure ca victimele infracțiunilor să aibă dreptul la o decizie într-un termen rezonabil privind despăgubirea din partea făptuitorilor în cadrul procedurilor penale. Totodată, statele membre se impun să ia măsurile adecvate pentru a determina infractorul să ofere victimelor o compensație corespunzătoare [10].

Ulterior, Directiva 2004/80/CE privind despăgubirea victimelor infracționalității a fost adoptată pentru a permite persoanelor care sunt victime ale infracțiunilor să solicite despăgubiri financiare indiferent de locul în care a fost săvârșită infracțiunea în Uniunea Europeană. Obiectivul Directivei 2004/80/CE este de a aborda dificultățile victimelor în ceea ce privește accesul la o compensație corespunzătoare, care poate fi problematică fie pentru că infractorul nu dispune de resursele financiare necesare, fie nu a fost posibilă identificarea sau pedepsirea infractorului. Directiva solicită tuturor statelor membre să instituie o schemă de compensare a victimelor infracțiunilor violente, comise cu intenție, pe teritoriile lor, care să garanteze compensarea echitabilă și adecvată a victimelor. Intrată în vigoare la data de 26 august 2004, Directiva a impus tuturor statelor membre instituirea unor sisteme naționale care să ofere compensații corecte și adecvate până la data de 1 iulie 2005. În timp ce organizarea și funcționarea unor astfel de scheme au fost lăsate la discreția fiecărei țări membre a UE, Directiva a instituit, de asemenea, un sistem de cooperare între autoritățile naționale în scopul facilitării accesului la compensații pentru victimele din întreaga UE. Conform acestui

sistem de cooperare, victimele infracțiunilor comise într-un alt stat membru decât cel în care trăiesc în mod obișnuit pot solicita o compensație financiară conform următoarei proceduri.

În 2012, UE a realizat un alt pas important în sensul asigurării drepturilor victimelor infracțiunilor prin adoptarea Directivei 2012/29/UE de stabilire a unor standarde minime privind drepturile, sprijinul și protecția victimelor infracțiunilor, care a înlocuit Decizia-cadru a Consiliului din 2001.

Această Directivă, care a intrat în vigoare în noiembrie 2015, constituie în prezent piatra de temelie a politicii UE privind drepturile victimelor. În ceea ce privește compensațiile, Directiva cere statelor membre să se asigure că victimele sunt informate cu privire la mai multe aspecte, inclusiv cu privire la modalitatea și condițiile în care pot avea acces la compensații, încă de la primul lor contact cu autoritățile competente. Un aspect important este acela că Directiva prevede dreptul victimelor de a obține o decizie privind despăgubirea din partea autorului infracțiunii într-un termen rezonabil în cursul procedurilor penale și prevede că statele membre trebuie să promoveze măsuri pentru a determina infractorii să ofere victimelor despăgubiri corespunzătoare [10].

Institutul asigurării drepturilor victimelor este un fenomen complex și controversat. Mecanismele ineficiente de protecție de stat a victimelor pe fondul creșterii rapide a criminalității creează probleme sociale grave. Protejarea drepturilor victimelor ar trebui să devină nu numai o obligație constituțională a statului, ci și o obligație civilă a societății însăși.

În 2016, Republica Moldova și-a asumat un mecanism de reabilitare a victimelor infracțiunilor elaborând Legea nr. 137 din 29 iulie 2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor și putem concluziona că Republica Moldova începe doar să facă tentative timide de a reforma legislația în domeniile de protecție a drepturilor victimelor. Precizăm că până la adoptarea Legii nr. 137 din 29 iulie 2016 *cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor*, legislația Republicii Moldova nu garanta victimei nici un temei de reabilitare. Adoptarea acestei legi permite crearea cadrului legal pentru asigurarea unor condiții minime de reabilitare a victimelor infracțiunilor, precum și pentru protecția și asigurarea respectării drepturilor și intereselor legitime ale acestora. Totodată, Legea nr. 137 reglementează și categoriile de victime ale infracțiunilor cărora li se aplică prevederile sale, organizarea și funcționarea mecanismului de protecție și reabilitare a victimelor infracțiunilor, modul și condițiile de compensare financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune [11].

Relevant este de menționat că potrivit dispoziției pct. 16) alin. (1) art. 60 al Codului de procedură penală în redacția anterioară (2003) rezulta că statul era obligat să răspundă patrimonial în toate cazurile față de partea vătămată prin infracțiune. Prin reglementarea citată, legiuitorul a ținut cont de

faptul că statul este obligat să apere, prin organele sale specializate, drepturile și interesele persoanei. Acest drept indiscutabil al victimei urma să fie realizat în circumstanțele în care făptuitorul nu era stabilit sau se află în imposibilitatea de a repara prejudiciul cauzat.

Statul, însă, nu și-a putut asuma angajamentul de a repara prejudiciul material în locul făptuitorului. Codul de procedură penală nu stipula modalitatea de reparare din contul statului a prejudiciului cauzat prin infracțiune, limitele minime și maxime ale compensațiilor, nu a fost adoptată nici o lege, care să indice cuantumul de cheltuieli ce pot fi reparate sau restituite părții vătămate din contul statului, în bugetul de stat nefiind alocate resurse financiare în acest scop.

Ca urmare, norma prenotată a fost exclusă prin Legea nr. 154-XVI din 21 iulie 2005 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative” din Codul de procedură penală. Ulterior, Curtea Constituțională a Republicii Moldova, prin hotărârea nr. 12 din 4 iulie 2006, a recunoscut constituțional art. LXXVI din Legea nr. 154-XVI și a conchis că norma legală cuprinsă în pct. 16) alin. (1) art. 60 al Codului de procedură penală în redacția anterioară avea un caracter general, impunând statului în toate cazurile obligația de răspundere patrimonială față de victimele infracțiunilor și încălcând astfel principiul caracterului personal al răspunderii penale.

Curtea a considerat necesară adoptarea unei legi care ar reglementa măsuri de informare, de consiliere psihologică și de asistență juridică gratuită a victimelor infracțiunilor, precum și acordarea de către stat a compensațiilor financiare în cazul unor infracțiuni. De altfel, în multe state, protecția victimelor infracțiunilor este garantată prin legi speciale.

Reiterăm că în acest sens a fost adoptată Legea nr. 137 din 29.07.2016 *cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunii*, care reglementează mecanismul de reabilitare a victimelor, care oferă garanții legislative întru acordarea unui suport calitativ, atât moral, cât și fizic și material, persoanelor care au avut de suferit în urma infracțiunilor, acestea fiind: consilierea informațională; consilierea psihologică; asistența juridică gratuită; compensarea financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune. Însă, prevederile capitolului III, secțiunea a 4-a din legea prenotată care reglementează limitele compensării financiare, procedura acordării compensării financiare, au intrat în vigoare doar de **la 1 ianuarie 2018**.

Așadar, potrivit art. 12 alin. (2) din Legea vizată, au dreptul la compensație financiară acordată de către stat victimele infracțiunilor prevăzute la următoarele articole din Codul penal: art. 145 (omor intenționat), art. 146 (omor săvârșit în stare de afect), art. 149 (lipsirea de viață din imprudență), art. 151 alin. (4) (vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății soldată cu decesul persoanei), art. 158 (traficul de organe, țesuturi și celule umane), art. 164 alin. (3) lit. b) (răpirea unei persoane care a

cauzat din imprudență o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul acesteia), art. 165 (traficul de ființe umane), art. 166 alin. (3) (privațiunea ilegală de libertate), art. 166¹ (tortura, tratamentul inuman sau degradant), art. 167 (sclavia și condițiile similare sclaviei), art. 168 (munca forțată, în cazul în care infracțiunea este săvârșită asupra unui minor), art. 171-175 (infracțiuni privind viața sexuală), art. 201 (violența în familie), art. 206 (traficul de copii), art. 208¹ (pornografia infantilă), art. 208² (recurgerea la prostituția practică de un copil).

Cu toate acestea, considerăm că în prezent există un decalaj imens între valoarea prejudiciului real acordat și suma primită efectiv. Mai mult, practica judiciară arată că, în foarte puține cazuri, în general se soluționează acțiunea civilă. Cu părere de rău, victima nu poate conta pe despăgubiri dacă făptuitorul nu este identificat sau se ascunde de organul de urmărire penală.

În al treilea rând, făptuitorul de multe ori nu dispune în mod obiectiv de mijloace financiare sau se eschivează de la repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune. Totodată, există și situații când, ca urmare a unei infracțiuni, victima a suferit vătămări grave asupra sănătății sale, atunci tratamentul și reabilitarea sa ulterioară necesită un timp îndelungat însoțit de costuri financiare considerabile. În asemenea cazuri, victima are nevoie de suport financiar în termen restrâns, nefiind în stare să aștepte condamnarea făptuitorului. Aplicarea măsurilor asiguratorii în vederea reparării prejudiciului cauzat în urma infracțiunii la fel nu garantează soluționarea acțiunii civile. În astfel de situații, victima rămâne față în față cu nenorocirea sa. Din considerentele expuse, se deduce logic asistența imediată a victimei din partea statului cu identificarea ulterioară a modalităților de încasare a mijloacelor bănești din contul făptuitorului.

Concluzii: În fiecare an, în Republica Moldova, mii de cetățeni devin victime ale infracțiunilor. Din păcate, constatăm că legiuitorul este mai preocupat de drepturile făptuitorilor, condițiile de deținere a condamnaților decât de drepturile celor care le-au devenit victime, această situație nu este în totalitate adecvată obiectivelor unui stat democratic. Ca comparație, în Republica Moldova, timp de aproape trei ani, funcționează un mecanism compensatoriu pentru deținuți. Norma adoptată în 2019 prevedea mai multe căi de reparare a prejudiciului: reducerea termenului de pedeapsă sau despăgubiri bănești, echivalentul a cinci euro pentru o zi, adică puțin peste o sută de lei. În trei ani, aproape 400 de persoane au fost eliberate în baza acestei legi. În ceea ce privește despăgubirile financiare: acestea au ridicat peste 4 milioane de lei sau 200 de mii de euro. Dar, cu părere de rău, nu dispunem de date privind sumele acordate ca compensare financiară victimelor infracțiunilor.

Asigurarea unei protecții eficiente a drepturilor victimelor infracțiunii este o sarcină urgentă și obligația constituțională a statului. Numai atunci când viața umană este apreciată cu demnitate se vor schimba multe în soci-

etatea noastră.

Acordarea compensațiilor din partea statului pentru victimele infracțiunilor violente provoacă polemici aprinse în rândurile practicienilor. În primul rând, acestea sunt raportate momentului acordării compensației. Corespunzător, în eventualitatea în care compensarea va fi acordată la momentul obținerii de către victimă a statutului de *parte vătămată* în procesul penal, va persista riscul aprecierii acestei compensări ca fiind în legătură directă cu adoptarea unei sentințe definitive de condamnare a făptuitorului pentru infracțiunea violentă comisă. În aceste condiții, se deduce că statutul părții vătămate în procesul penal este unul relativ, precum și a învinuitului/ inculpatului. Or, acest statut se diminuează odată cu adoptarea de către instanțe a unei sentințe de achitare.

Chiar și așa, considerăm că dacă victima a fost prejudiciată printr-o infracțiune violentă, indiferent de soarta/ statutul persoanei aflate pe banca acuzaților (implicită fiind perspectiva achitării acesteia), statul oricum rămâne cu garanții nerealizate în fața victimei prejudiciate, stabilite la art. 23, art. 53 din Constituția Republicii Moldova/ dreptul la viață, integritatea fizică și psihică, logică fiind și responsabilizarea acesteia prin acordarea unei compensări.

În altă ordine de idei, se conturează problema identificării fondului pentru acordarea acestor compensații. Or, în repetate rânduri a fost amânată intrarea în vigoare a prevederilor capitolului III, secțiunea a 4-a din Legea nr. 137 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunii, anume pe motivul inexistenței fondurilor bugetare pentru aceste compensații.

Totodată, este dificilă planificarea și realizarea alocărilor bugetare anuale în acest scop, luând în considerație deficitul bugetar constant din ultima perioadă.

Cu toate acestea, ar fi demn de preluat mecanismele de creare a fondurilor din practica altor state, cum ar fi, o parte din penalitățile pecuniare achitate de către conducătorii mijloacelor de transport să fie direcționate acestui fond, sau o altă oportunitate ar fi direcționarea unei părți din penalitățile achitate pentru încălcările fiscale sau încălcările admise în activitatea financiar-bancară.

Sigur, un adevărat impact benefic pentru această categorie de victime poate fi realizat și pe calea instituirii unui mecanism cu clare criterii de identificare a victimelor demne de compensare prin prisma prejudiciului efectiv cauzat prin infracțiunea comisă.

Referințe bibliografice:

1. Ирвин Уоллер. Жертвы преступлений: правосудие для их поддержки и защиты. Helisinki, 2003, p. 6.
2. Algeria Tsitsoura. Victims of Crime – Council of Europe and United Na-

- tions Instruments. Changing Victim Policy: The United Nations Victims Declaration and Recent Development in Europe. HEUNI publications no. 16, Helsinki, 1989, p. 199.
3. Юношев Станислав. Государственные компенсации жертвам преступлений: зарубежный опыт и российские перспективы. Вестник Самарского Государственного университета № 11/2 (122), 2014, стр. 213.
 4. Квашиш В. Вавилова Л. Поможем жертвам преступлений. Российская юстиция, №4, 1994, стр. 160.
 5. https://e-justice.europa.eu/content_if_my_claim_is_to_be_considered_in_this_country-491-de-ro.do?member=1.
 6. Квашиш В.Е., Вавилова Л.В. Зарубежное законодательство и практика защиты жертв преступлений. М., 1996, стр. 25.
 7. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>.
 8. Silvia Berbec, președinte Asociația Pro Refugiu, avocat în Baroul București, România (Capitolele I, III, IV, VI) Elena Lazar, Avocat în Baroul București, România (Capitolele I, II, IV și V) și alții. Mecanismul de referire pentru asistența victimelor infracțiunilor în cazurile interne și transfrontaliere, 2018, p. 45.
 9. Silvia Antoaneta Berbec, Președinte Asociația Pro Refugiu, Avocat Baroul din București, România, Gabriel Diaconu, psihiatru, Director medical MindCare, Centrul de Excelență pentru Psihiatrie și Psihoterapie, București, România, Miriana Ilcheva, Analist principal, Programul Juridic, Center for the Study of Democracy, Bulgaria, Ghid privind compensația financiară a femeilor victime ale infracțiunilor, 2019, p. 9-10.
 10. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, Decizia-cadru a Consiliului din 15 martie 2001 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale, disponibilă pe site-ul: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN>.
 11. Legea nr. 137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunii, Publicat: 09.09.2016 în Monitorul Oficial nr. 293-305 art. nr. 618. Data intrării în vigoare: 09.03.2017.